

KRZYSZTOF SENGER

Poznań

Zewnętrzna polityka rozwoju Unii Europejskiej

Artykuł przedstawia zewnętrzną politykę rozwoju Unii Europejskiej, jej złożoność oraz skalę. Opisane zostały również takie czynniki rozwoju, jak edukacja, badania, infrastruktura społeczna, społeczeństwo informacyjne, etc., które wskazują na kierunek interwencji finansowany przez instrumenty właściwe dla danego obszaru świata.

W ramach zewnętrznej pomocy i stosunków Unii Europejskiej wyróżniamy trzy podstawowe polityki obejmujące *rozszerzenie*, *rozwój* oraz *sąsiedztwo*.

Podstawy zewnętrznej polityki rozwoju UE odnajdujemy w zapisach traktatowych, tytuł XX Współpraca na Rzecz Rozwoju Artykuł 177 TWE wskazuje:

„1. Polityka Wspólnoty w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju, stanowiąc uzupełnienie polityk realizowanych przez Państwa Członkowskie, sprzyja:

- trwałemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu krajów rozwijających się, a w szczególności najmniej uprzywilejowanym spośród nich;
- harmonijnemu i stopniowemu włączaniu krajów rozwijających się do gospodarki światowej;
- walce z ubóstwem w krajach rozwijających się.

2. Polityka Wspólnoty w tej sferze przyczynia się do osiągnięcia ogólnego celu rozwoju i wzmocnienia demokracji i zasady państwa prawnego oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie szanują zobowiązania i uwzględniają cele, na które wyraziły zgodę w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych kompetentnych organizacji międzynarodowych”¹.

Działania zewnętrzne obejmują zakres rozciągający się od pomocy w rozwoju społeczno-gospodarczym po szerzenie zasad demokracji, walkę z ubóstwem, czy walkę z ograniczeniami w zakresie wolności jednostek.

Pomoc skierowana jest nie tylko w kierunku rozwoju gospodarczego, ale również finansowane są projekty w zakresie m.in. praw człowieka czy wsparcia budowy instytucji demokratycznych, pomoc uchodźcom palestyńskim na Bliskim Wschodzie, pomoc sąsiedzka dla państw śródziemnomorskich, wschodnioeuropejskich i kaukaskich, pomoc na Bałkanach, etc.

Pomoc na rzecz rozwoju udzielana przez Unię Europejską i państwa członkowskie to ponad połowa światowej pomocy tego rodzaju. Fakt ten, podkreśla istotę zagadnienia i reprezentatywność stosowanych metod w ramach systemów wdrażania programów pomocowych. Znaczenie Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej kształtowane

¹ *Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską*, w: *Dokumenty Europejskie*, w opracowaniu A. Przyborowskiej-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelskiej, Lublin 2004, s. 257.

jest między innymi przez aktywną politykę rozwoju. Wspieranie w rozwoju biedniejszych regionów świata, ma na celu również zwiększanie stabilizacji sytuacji politycznej i promocję demokracji.

Unia Europejska definiuje priorytety polityki rozwoju określając wyzwanie związane z rozwojem. Obszar, w ramach którego polityka rozwoju jest prowadzona ustalono jako „Konsensus Europejski” wydany w formie wspólnego oświadczenia Rady i przedstawicieli Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji. Ustalono, iż nigdy wcześniej likwidacja ubóstwa i zrównoważony rozwój nie były tak istotne. Likwidacja ubóstwa dokonuje się w świecie coraz bardziej zglobalizowanym, w którym występują coraz liczniejsze zależności, sytuacja ta tworzy nowe możliwości, ale również nowe wyzwania.

„Zwalczanie światowego ubóstwa jest nie tylko obowiązkiem moralnym; przyczyni się również do zbudowania bardziej stabilnego, pokojowego, zamożnego i sprawiedliwego świata, odzwierciedlającego współzależność bogatszych i uboższych krajów. W takim świecie nie pozwolilibyśmy co godzinę umierać z ubóstwa 1200 dzieciom; nie stalibyśmy z boku podczas gdy miliard ludzi walczy o przetrwanie za mniej niż dolara dziennie, a z powodu HIV/AIDS, gruźlicy i malarii umiera ponad 6 milionów ludzi rocznie. Polityka rozwojowa stanowi trzon stosunków UE z wszystkimi krajami rozwijającymi się”². Przy czym, nie zdejmuje się odpowiedzialności samych państw rozwijających się w zakresie kształtowania własnego rozwoju. Unia Europejska wskazuje równocześnie, że na krajach rozwiniętych spoczywa pewna odpowiedzialność za rozwój biedniejszych części świata. Należy podkreślić rosnące znaczenie handlu, jako czynnika rozwoju. Niezmiernie ważne zagadnienia w obszarze pomocy to, jakość i skuteczność pomocy.

W Konsensusie na rzecz rozwoju czytamy: „Współpraca na rzecz rozwoju leży w zakresie wspólnych kompetencji Wspólnoty Europejskiej i Państw Członkowskich. Polityka wspólnotowa w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju jest komplementarna w stosunku do polityk realizowanych przez Państwa Członkowskie. Kraje rozwijające się ponoszą główną odpowiedzialność za swój własny rozwój. Lecz na krajach rozwiniętych również spoczywa pewna odpowiedzialność. UE, zarówno na szczeblu Państw Członkowskich, jak i Wspólnoty, pragnie z całą mocą realizować swoje zobowiązania. Dzięki wspólnej pracy UE stanowi istotny czynnik zmiany na lepsze. UE dostarcza ponad połowę światowej pomocy i jest zdecydowana, by zwiększać tę pomoc oraz jej jakość i skuteczność. UE jest również najważniejszym partnerem gospodarczym i handlowym krajów rozwijających się, oferując im, a zwłaszcza krajom najmniej rozwiniętym, szczególnie korzyści handlowe”³.

Jednym z zadań jakie wyznacza sobie UE jest zwiększenie skuteczności pomocy zewnętrznej, aby osiągnąć większe efekty UE deklaruje harmonizację pomocy, co do-

² *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: Konsensus Europejski w Sprawie Rozwoju* (Dz. U. UE C z dnia 24 lutego 2006 r.).

³ *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: Konsensus Europejski w Sprawie Rozwoju* (Dz. U. UE C z dnia 24 lutego 2006 r.).

brze obrazuje zmniejszenie ilości uregulowań, oraz wskazuje na lepszą koordynację pomocy.

„Państwa Członkowskie i Wspólnota w równym stopniu kierują się podstawowymi zasadami, fundamentalnymi wartościami i celami rozwoju ustalonymi na szczeblu wielostronnym. Nasze starania na rzecz koordynacji i harmonizacji muszą przyczynić się do zwiększania skuteczności pomocy. W tym celu, korzystając z postępu osiągniętego w ostatnich latach, „Konsensus europejski na rzecz rozwoju” po raz pierwszy przedstawia wspólną wizję, która ukierunkowuje działania UE w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju, zarówno na szczeblu Państw Członkowskich, jak i Wspólnoty”⁴.

Pierwotnie pomoc kierowana była w stronę Afryki, jednakże w celu kompleksowego realizowania celu eliminacji ubóstwa rozszerzono pomoc na inne części świata. „Pomoc w rozwoju i współpraca, pierwotnie koncentrujące się na Afryce, zostały rozszerzone na Azję, Amerykę Łacińską oraz południowe i wschodnie kraje śródziemnomorskie w połowie lat 70. Celem tych działań jest zawsze wspieranie zrównoważonego rozwoju i wzrostu w krajach partnerskich, by pozyskały one zasoby na eliminację ubóstwa. Unia jest pod każdym względem zainteresowana wspieraniem partnerów i zachęcaniem ich do wejścia na drogę sukcesu i dobrobytu [...] Umowy UE z partnerami na całym świecie obejmują nie tylko handel i tradycyjną pomoc finansową i techniczną, lecz także reformy gospodarcze i inne, jak również wspieranie programów rozwoju infrastruktury, opieki zdrowotnej i szkolnictwa. Tworzą także podwaliny dialogu politycznego i zawierają klauzulę pozwalającą Unii na zawieszenie lub zaprzestanie handlu, jeśli kraj partnerski pogwałci prawa człowieka”⁵.

Współpraca Unii z państwami trzecimi wyznaczana jest przez międzynarodowe porozumienia czy umowy. Szczególną uwagę Unia Europejska przywiązuje do współpracy w ramach grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku, jest to najstarsze partnerstwo, którego nadrzędnym celem jest ograniczenie ubóstwa.

W sprawozdaniu rocznym z 2006 roku na temat wspólnotowej polityki rozwoju i realizacji pomocy zewnętrznej czytamy, iż „Umowa z Kotonu, tworząca ramy stosunków z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP), stanowi najstarsze partnerstwo UE, a ma na celu wspieranie rozwoju wspólnej strategii w zakresie ograniczania ubóstwa poprzez faktyczną koncepcję partnerstwa. Wspólne instytucje, w tym Wspólne Zgromadzenie Parlamentarne oraz Rada Ministrów AKP–UE, od początku odgrywają w tym partnerstwie główną rolę, a włączenie społeczeństwa obywatelskiego i innych zainteresowanych stron przyczynia się do zwiększenia skuteczności współpracy AKP–UE. W ramach umowy zintegrowano społeczne, gospodarcze, polityczne, kulturalne i ekologiczne aspekty trwałego rozwoju, co odzwierciedla odpowiednie zobowiązania międzynarodowe podjęte przez UE i jej partnerów z AKP”⁶.

⁴ *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: Konsensus Europejski w Sprawie Rozwoju* (Dz. U. UE C z dnia 24 lutego 2006 r.).

⁵ Komisja Europejska, *Światowy gracz, Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2005, s. 6.

⁶ Komisja Wspólnot Europejskich, *Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego Sprawozdanie roczne 2006 na temat wspólnotowej polityki rozwoju i realizacji pomocy zewnętrznej w 2005 r.*, Bruksela, dnia 22.6.2006 KOM(2006) 326 wersja ostateczna, s. 7–8.

W krajach Azji i Ameryki Łacińskiej, nacisk położony jest na ramy współpracy w zakresie wzmacniania zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa, stabilności i demokracji. Z państwami basenu morza śródziemnomorskiego współpraca koncentruje się na procesie pokojowym, stabilności i dobrobycie oraz wspieraniu reform politycznych oraz transformacji. Natomiast z wybranymi państwami Europy Wschodniej Azji Centralnej, program TACIS koncentruje swoje działania na reformach instytucjonalnych i prawnych oraz na sektorze prywatnym i rozwoju gospodarczym, gospodarce rolnej i bezpieczeństwie nuklearnym.

Komisja Europejska kieruje się trzema rodzajami działania w osiągnięciu celów rozwoju – dialog polityczny, współpraca na rzecz rozwoju oraz handel. Szczególną uwagę Komisja Europejska przywiązuje do tego, aby powyższe wymiary były „jasne, komplementarne, skoordynowane”⁷.

W formułowaniu skutecznej polityki rozwoju należy wskazać na dwa ważne momenty, pierwszy to przyjęcie Komunikatu Komisji w 2000 roku przez Parlament Europejski i Radę w sprawie „Polityki Wspólnoty Europejskiej w zakresie współpracy na rzecz rozwoju” oraz przyjęcie w 2005 roku nowej strategii polityki rozwoju pod nazwą Europejski Konsensus w sprawie Rozwoju. Pierwszy z nich podkreśla potrzebę zarządzania pomocą oraz wykorzystywanie zasady programowania, drugi dostosowuje pomoc rozwojową do Milenijnych Celów Rozwoju.

„Zewnętrzna pomoc Unii przybrała obecną formę w 2000 roku. Parlament Europejski oraz Rada przyjęły komunikat Komisji w sprawie „*Polityki Wspólnoty Europejskiej w zakresie współpracy na rzecz rozwoju*”, który ustala strategiczny kierunek programowania oraz zasady zarządzania pomocą na rzecz rozwoju Wspólnoty Europejskiej. Naczelną zasadą polityki rozwoju to: prowadzenie przez państwa rozwijające się również własnego procesu rozwojowego; zwiększenia uwagi na społeczny wymiar wzrostu i rozwoju, zwłaszcza nadając priorytet redukcji ubóstwa oraz bezbronny grupom (tj. dzieciom, kobietom, niepełnosprawnym), oraz skoncentrowanie się na rezultatach wdrażanej pomocy”⁸.

Analiza pomocy zewnętrznej UE ukazała jak ważny jest dla ugrupowania globalny rozwój. Działania polityczne nie skupiają się więc wyłącznie na interesach wewnętrznych Unii, ale również są skierowane do najbardziej potrzebujących obszarów świata.

„Wśród dziesięciu największych dawców pomocy aż sześć, to państwa członkowskie UE (Francja, Niemcy, Wielka Brytania, Holandia, Włochy i Szwecja). Działania pomocowe WE/UE idą w parze z działaniami na rzecz większej spójności ich polityki w zakresie globalnego rozwoju. Istotną inicjatywą było tutaj przyjęcie w listopadzie 2005 r. nowej strategii tej polityki pod nazwą Europejski Konsensus w sprawie Rozwoju. Dostosowuje on pomoc rozwojową WE/UE do Milenijnych Celów Rozwoju przede wszystkim dzięki określeniu – po raz pierwszy w historii – wspólnych dla WE/UE i 25 państw członkowskich celów, zasad i wartości przyświecających udzielaniu tej pomocy”⁹.

⁷ *Aid Delivery Methods. Volume 1. Project Cycle Management Guidelines*, European Commission 2004, s. 4

⁸ *Ibidem*, s. 4.

⁹ K. Michałowska-Gorywoda, *Ramy prawno-instytucjonalne zewnętrznych stosunków gospodarczych UE*, w: *Integracja europejska*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007, s. 365.

Pod względem instytucjonalnym pomoc zewnętrzna związana jest z polityką prowadzoną w ramach Komisji Europejskiej przez Dyрекcję Generalną ds. Rozwoju, Dyрекcję Generalną ds. stosunków zewnętrznych, a w zakresie pomocy przedakcesyjnej za prowadzenie polityki odpowiedzialna jest Dyрекcja Generalna ds. Rozszerzenia. Ważną jednostką Komisji Europejskiej jest Dyрекcja Generalna ds. Programów Współpracy Zewnętrznej EuropeAid. Natomiast w ramach Parlamentu Europejskiego odpowiedzialna za politykę rozwoju jest Komisja Rozwoju.

W celu przybliżenia zakresu prac polityczno-administracyjnych, poniżej zostaną krótko opisane wybrane jednostki zajmujące się zewnętrzną polityką rozwoju.

Dyрекcja Generalna ds. rozwoju kształtuje politykę w dwóch wymiarach, globalnym oraz sektorowym. Główne cele realizowane przez Dyрекcję to dążenie do coraz bliższego związku między handlem a rozwojem, wzmacnianie współpracy i integracji regionalnej. Dyрекcja koncentruje również swoje działania na wsparciu dla polityki makroekonomicznej, rozwoju transportu, zapewnianiu bezpieczeństwa żywności oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, czy wreszcie praca na rzecz wzmacniania funkcjonowania instytucji.

Dyрекcja za główny czynnik rozwoju uznaje handel, który może zapewnić utrzymanie wzrostu w dłuższej perspektywie. Po pierwsze, poprzez zwiększanie przywozu towarów z biednych krajów oraz promowanie wymiany handlowej na obszarze swojego regionu świata. Efektem powiązania rozwoju z handlem jest zwiększanie odpowiedzialności państw otrzymujących pomoc za zwalczanie ubóstwa oraz stopniowe włączanie w gospodarkę światową. Jednym z instrumentów polityki rozwoju w stosunku do najsłabiej rozwiniętych państw świata jest znoszenie ceł. Jednakże z uwagi na fakt, iż proces wzmacniania pozycji biednych państw na rynkach Unii Europejskiej jest długotrwały i cechuje się okresami stagnacji, kierunek pomocy to również infrastruktura podstawowa oraz kapitał ludzki. Dostarczana pomoc przez Dyрекcję jest uwarunkowana przestrzeganiem praw człowieka, wspieraniem polityki równych szans kobiet i mężczyzn, praw dzieci oraz poszanowanie środowiska.

Dyрекcja Generalna ds. Programów Współpracy Zewnętrznej (ang. EuropeAid) jest odpowiedzialna za wdrażanie programów i projektów w ramach pomocy zewnętrznej na całym świecie. Nadrzędną misją Dyрекcji jest monitoring osiąganego wkładu programów pomocowych w realizację celów rozwojowych zarówno Unii Europejskiej, jak i Narodów Zjednoczonych określonych w Milenijnych Celach Rozwoju.

EuropeAid wyznacza standardy oraz opracowuje metody wdrażania pomocy na każdym etapie, tj. od momentu identyfikacji potrzeb na danym obszarze czy w danym sektorze do przeprowadzenia ewaluacji pomocy i wyprowadzenia z niej wniosków dla kolejnego okresu finansowania pomocy.

Zakres odpowiedzialności to przygotowanie procedur i regulacji w zakresie zarządzania finansami, zamówień publicznych oraz praca nad upraszczaniem systemu zarządzania pomocą zewnętrzną.

Natomiast do zadań Dyрекcji nie należą takie obszary jak programy pomocy przedakcesyjnej czy pomoc humanitarna. Jednakże metody programowania i wdrażania wypracowane przez Dyрекcję są wykorzystywane we wdrażaniu pomocy przedakcesyjnej.

Komisja Rozwoju Parlamentu Europejskiego jest jedną ze stałych komisji PE, głównym obszarem działania komisji są stosunki Unii Europejskiej z krajami rozwijającymi się. Jednocześnie komisja angażuje się w działania związane ze zmniejszaniem ubóstwa na świecie oraz realizacją Milenijnych Celów Rozwoju. Oprócz bezpośredniego związku z pomocą zewnętrzną komisja zajmuje się również stosunkami między UE i partnerami z regionu Afryki, Karaibów i Pacyfiku oraz monitorowaniem realizacji umowy o partnerstwie AKP–UE z Kotonu.

Komisja Rozwoju w ramach polityki UE w dziedzinie rozwoju i współpracy prowadzi dialog polityczny z krajami rozwijającymi się, zarówno dwustronny, jak i na forum organizacji międzynarodowych i międzyparlamentarnych. Najważniejszym instrumentem działania jest pomoc dla krajów rozwijających się oraz umowy o współpracy z tymi krajami. Jednocześnie komisja prowadzi monitoring praw człowieka, wspiera wartości demokratyczne oraz wdrażanie dobrego zarządzania w krajach rozwijających się. Wspieranie skuteczności wdrażania zewnętrznej pomocy Wspólnoty Europejskiej opiera się m.in. na programowaniu rozwoju na poziomie polityk sektorowych oraz przede wszystkim na podejściu *projektowym* do organizacji systemu wdrażania pomocy.

Najważniejszym zbiorem instrumentów wykorzystywanych przez Komisję do planowania, programowania i zarządzania zewnętrzną pomocą Wspólnoty jest Zarządzanie Cyklem Projektu (ang. Project Cycle Management). Od strony analitycznej, instrument ten opiera się na Matrycy Logicznej (ang. Logical Framework), która pozwala na zidentyfikowanie i wskazanie kierunku interwencji w danym obszarze problemowym. Komisja Europejska przyjęła Zarządzanie Cyklem Projektu w 1992 roku, natomiast instrument ten był wykorzystywany już wcześniej przez poszczególne państwa członkowskie i innych darczyńców. Metody i zasady dostarczania pomocy w takiej formie organizacyjnej i metodycznej rozwijane były przez Komisję ds. Pomocy na rzecz Rozwoju w ramach OECD.

„Zarządzanie Cyklem Projektu (ZCP) to kreatywny i złożony proces – zarówno sztuka, jak i nauka – zawierający jako element negocjacji decyzji akceptowalnych przez głównych udziałowców procesu rozwoju. Praca grupowa, umiejętności komunikacyjne oraz negocjacyjne to centralne elementy skutecznego ZCP, tak samo jak uznanie dla politycznego kontekstu, w ramach którego podejmowane są decyzje”¹⁰.

Zagadnienie metodologii pomocy jest istotne z punktu widzenia efektów polityki rozwoju, która często napotyka na krytykę jej skuteczności.

Instrumenty zewnętrznej polityki rozwoju

W perspektywie finansowej 2007–2013 Unia Europejska zatwierdziła instrumenty finansowe, które są pewnego rodzaju konsolidacją wcześniejszego rozdrobnienia na wiele pojedynczych instrumentów pomocy i stosunków zewnętrznych, są to m.in.:

- instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju;
- Europejski Fundusz Rozwoju;

¹⁰ Ibidem, s. 2.

- instrument finansowania współpracy z państwami i terytoriami uprzemysłowionymi oraz innymi państwami i terytoriami o wysokim dochodzie;
- Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa;
- pomoc przedakcesyjna.

W celu ukazania zakresu i charakteru pomocy zewnętrznej szerszej analizie poddane zostaną Instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju oraz Europejski Fundusz Rozwoju.

Instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju

Bezpośrednim wsparciem dla polityki współpracy Wspólnoty jest Instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju, który w celu zwiększenia *skuteczności i przejrzystości pomocy*, uchylił wcześniej istniejące akty prawne w formie rozporządzeń regulujące działania UE w zakresie współpracy na rzecz rozwoju¹¹. Liczba uchylonych aktów prawnych ukazuje skalę i rozproszenie działań wspólnotowych w zakresie pomocy zewnętrznej.

Instrument obejmuje m.in. następujące obszary:

- programy geograficzne;
- programy tematyczne.

Analiza powyższych obszarów w ramach niniejszego instrumentu, pozwoliła zobrazować skalę i zakres udzielanej pomocy.

¹¹ Z dniem 1 stycznia 2007 r. uchyła się następujące rozporządzenia: Rozporządzenie (WE) nr 2110/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawie dostępu do pomocy zagranicznej Wspólnoty; Rozporządzenie (WE) nr 806/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie wspierania równości płci w ramach współpracy na rzecz rozwoju; Rozporządzenie (WE) nr 491/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 10 marca 2004 r. ustanawiające program pomocy finansowej i technicznej dla państw trzecich w dziedzinie migracji i azylu (AENEAS); Rozporządzenie (WE) nr 1568/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie pomocy w zwalczaniu chorób związanych z ubóstwem (HIV/AIDS, gruźlica i malarii) w krajach rozwijających się; Rozporządzenie (WE) nr 1567/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie pomocy w odniesieniu do polityk oraz działań i praw dotyczących zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego w krajach rozwijających się; Rozporządzenie (WE) nr 2130/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 października 2001 r. w sprawie działań na rzecz pomocy przesiedleńcom w rozwijających się krajach Azji i Ameryki Łacińskiej; Rozporządzenie (WE) nr 2493/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 listopada 2000 r. w sprawie środków mających na celu wspieranie pełnej integracji wymiaru środowiskowego w procesie rozwoju krajów rozwijających się; Rozporządzenie (WE) nr 2494/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 listopada 2000 r. w sprawie środków promocji ochrony i trwałej gospodarki lasami tropikalnymi i innymi lasami w krajach rozwijających się; Rozporządzenie (WE) nr 1726/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie współpracy na rzecz rozwoju z Afryką Południową; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1659/98 z dnia 17 lipca 1998 r. w sprawie współpracy zdecentralizowanej; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1658/98 z dnia 17 lipca 1998 r. w sprawie współfinansowania działań wraz z europejskimi pozarządowymi organizacjami ds. rozwoju w dziedzinach dotyczących krajów rozwijających się; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1292/96 z dnia 27 czerwca 1996 r. w sprawie polityki pomocy żywnościowej i zarządzania pomocą żywnościową oraz działań specjalnych w celu wspierania bezpieczeństwa żywnościowego; Rozporządzenie Rady (EWG) nr 443/92 z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie finansowej i technicznej pomocy dla rozwijających się krajów Azji i Ameryki Łacińskiej oraz współpracy gospodarczej z tymi krajami (ALA).

Rozpocznijmy od programów geograficznych, które są pomocą wspólnotową dla krajów Ameryki Łacińskiej, Azji, Azji Środkowej i Bliskiego Wschodu¹² oraz dla Republiki Południowej Afryki. Działania w ramach instrumentu podejmowane są m.in. w następujących obszarach współpracy i mają na celu przede wszystkim wspieranie wprowadzania w życie polityk zmierzających do likwidacji ubóstwa oraz do osiągnięcia Milenijnych Celów Rozwoju.

W zakresie rozwoju społecznego wyróżnione zostały dwa czynniki rozwoju, które mają służyć zaspokajaniu podstawowych potrzeb ludności tj. edukacja (przede wszystkim na poziomie podstawowym) i zdrowie.

Działania w kategorii zdrowie, to: „zwiększenie dostępu do świadczeń zdrowotnych i ich świadczenia dla grup ludności o niskich dochodach oraz dla grup zmarginalizowanych, w tym kobiet i dzieci, osób należących do grup dyskryminowanych z powodów etnicznych, religijnych lub z jakichkolwiek innych powodów oraz osób niepełnosprawnych, koncentrując się głównie na związanych z tym Milenijnych Celach Rozwoju, mianowicie na ograniczeniu umieralności dzieci, poprawie zdrowia matek i dzieci oraz zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz na związanych z nim prawach określonych w agendzie Międzynarodowej konferencji w sprawie ludności i rozwoju (ICPD) z Kairu, rozwiązywaniu problemu chorób związanych z ubóstwem, w szczególności HIV/AIDS, gruźlicy i malarii”¹³.

Natomiast w kategorii edukacja, wyróżnia się następujące działania: „przyznanie w ramach szkolnictwa podstawowego pierwszeństwa w uzyskiwaniu wykształcenia podstawowego wysokiej jakości, po którym następuje kształcenie zawodowe, oraz zmniejszaniu nierówności w zakresie dostępu do edukacji; promowanie obowiązkowego i bezpłatnego nauczania do 15 roku życia w celu zwalczania wszelkich form pracy dzieci. Działania na rzecz zapewnienia do 2015 r. powszechnego nauczania na poziomie podstawowym oraz wyeliminowania nierównego traktowania ze względu na płeć w szkolnictwie”¹⁴.

Katalog działań potwierdza, iż jednym z najważniejszych czynników rozwojowych jest edukacja. W państwach trzeciego świata czynnik ten ma o tyle większe znaczenie, że wszelkiego rodzaju patologie ograniczające możliwość podejmowania edukacji przez dzieci przybierają ogromną skalę.

¹² Ameryka Łacińska – 1. Argentyna, 2. Boliwia, 3. Brazylia, 4. Chile, 5. Kolumbia, 6. Kostaryka, 7. Kuba, 8. Ekwador, 9. Salwador, 10. Gwatemala, 11. Honduras, 12. Meksyk, 13. Nikaragua, 14. Panama, 15. Paragwaj, 16. Peru, 17. Urugwaj, 18. Wenezuela. Azja – 19. Afganistan, 20. Bangladesz, 21. Bhutan, 22. Kambodża, 23. Chiny, 24. Indie, 25. Indonezja, 26. Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, 27. Laos, 28. Malezja, 29. Malediwy, 30. Mongolia, 31. Związek Myanmar/Birma, 32. Nepal, 33. Pakistan, 34. Filipiny, 35. Sri Lanka, 36. Tajlandia, 37. Wietnam. Azja Środkowa – 38. Kazachstan, 39. Republika Kirgiska, 40. Tadżykistan, 41. Turkmenistan, 42. Uzbekistan. Bliski Wschód – 43. Iran, 44. Irak, 45. Oman, 46. Arabia Saudyjska, 47. Jemen. Afryka – 48. Republika Południowej Afryki.

¹³ Art. 5 *Programy geograficzne. Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju* (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

¹⁴ Art. 5 *Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju* (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

Jednocześnie działania w ramach pomocy rozwojowej koncentrują się na tak ważnych aspektach, jak uczenie się przez całe życie, współpraca w zakresie nauki i techniki, czy wymiana akademicka: „propagowanie kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego, uczenia się przez całe życie, współpracy kulturalnej, naukowej i technicznej, wymiany akademickiej i kulturalnej, a także wzmacnianie wzajemnego zrozumienia między krajami i regionami partnerskimi a Wspólnotą”¹⁵.

W zakresie dążenia do spójności społecznej i zatrudnienia wspiera się m.in. następujące działania: „wzmacnianie ram instytucjonalnych w celu wspierania małych i średnich przedsiębiorstw oraz ułatwiania ich zakładania, tak aby pobudzać tworzenie miejsc pracy; propagowanie i ochrona podstawowych wolności oraz praw człowieka, umacnianie demokracji, praworządności, dostępu do wymiaru sprawiedliwości i dobrych rządów, w tym działania służące zwalczaniu korupcji”¹⁶.

W powyższych działaniach odnajdujemy podejście UE do przedsiębiorczości i koncentrację wysiłków na małych i średnich przedsiębiorstwach. Dodatkowo w krajach rozwijających się wspierane są zadania służące walce z korupcją.

Pomoc finansowana przez instrument, wspiera również działania w zakresie handlu i integracji regionalnej, bardzo ważnym działaniem jest praca na rzecz lepszych warunków dla przedsiębiorczości: „wspieranie krajów i regionów partnerskich w handlu, inwestycjach i integracji regionalnej, w tym pomoc fachowa i budowanie zdolności w zakresie opracowywania i wprowadzania w życie racjonalnych polityk handlowych, działania na rzecz lepszych warunków dla przedsiębiorczości, racjonalnych polityk gospodarczych i finansowych oraz rozwoju sektora prywatnego, tak aby kraje i regiony partnerskie mogły czerpać korzyści z integracji z gospodarką światową, a także w celu wspierania sprawiedliwości społecznej oraz wzrostu służącego ubogim”¹⁷.

Szczególnie istotne dla gospodarki opartej na wiedzy jest przestrzeganie praw własności intelektualnej, instrument również wprowadza pomoc w tym zakresie, która przyczynia się nie tylko do integracji z gospodarką światową, ale również tak ważnego aspektu jak przystępowania do Światowej Organizacji Handlu: „wsparcie na rzecz przystępowania do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz wprowadzania w życie porozumień WTO, poprzez pomoc techniczną oraz budowanie zdolności, w szczególności wprowadzanie w życie Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (Porozumienie TRIPS), zwłaszcza w obszarze zdrowia publicznego”¹⁸.

¹⁵ Art. 5 Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

¹⁶ Art. 5 Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

¹⁷ Art. 5 Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

¹⁸ Art. 5 Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

Instrument w ramach kategorii infrastruktura, łączność i transport, wspiera czynnik rozwoju, który w artykule wskazany jest jako kluczowy dla osiągnięcia wyższego poziomu cywilizacyjnego. W tym zakresie instrument „przyczynianie się do rozwoju infrastruktury gospodarczej, w tym wspieranie integracji regionalnej, oraz działanie na rzecz szerszego zastosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych”¹⁹.

Programy tematyczne mają charakter uzupełniający w stosunku do programów geograficznych i obejmują, najogólniej rzecz ujmując, określony obszar działań niezależny od czynników geograficznych. Przyjrzyjmy się najważniejszemu z punktu widzenia artykułu programowi tematycznemu „Inwestowanie w ludzi”. Działania finansowane w ramach tego komponentu koncentrują się na poprawie standardu życia i wzroście dobrobytu ludności. Szczególnie dotyczy to państw najbardziej ubogich i najmniej rozwiniętych oraz grup społeczeństwa znajdujących się w najbardziej niekorzystnej sytuacji”²⁰.

Czynniki rozwoju zdefiniowane przez m.in. Bank Światowy jako mające podstawowe znaczenie dla gospodarki opartej na wiedzy, a dla państw rozwijających się tworzące możliwość przeskoków cywilizacyjnych są również wspierane przez instrument w ramach programów tematycznych. Obszar działań istotny z punktu widzenia artykułu to edukacja, wiedza i umiejętności. W artykule 12 Rozporządzenia (WE) nr 1905/2006 z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju, odnajdujemy, następujące działania:

- „poświęcenie szczególnej uwagi działaniom podejmowanym w kontekście Milenijnych Celów Rozwoju na rzecz zapewnienia do 2015 r. powszechnego nauczania na poziomie podstawowym oraz realizacji ram działania z Dakaru dotyczących Edukacji dla wszystkich;
- szkolnictwo podstawowe, średnie i wyższe oraz kształcenie zawodowe i szkolenia – lepszy dostęp do edukacji dla wszystkich dzieci oraz coraz lepszy dostęp dla kobiet i mężczyzn w każdym wieku w celu poszerzania wiedzy, umiejętności i zwiększenia szans na rynku pracy, co sprzyja aktywnym postawom obywatelskim i samorealizacji w perspektywie całego życia;
- propagowanie szkolnictwa podstawowego wysokiej jakości, ze zwróceniem szczególnej uwagi na dostęp do programów edukacyjnych dla dziewcząt, dzieci z obszarów objętych konfliktami oraz dzieci z marginalizowanych i bardziej wrażliwych grup społecznych; działanie na rzecz obowiązkowego i bezpłatnego nauczania do 15 roku życia w celu zwalczania wszelkich form pracy dzieci;
- rozwijanie sposobów mierzenia wyników nauczania w celu lepszej oceny jakości kształcenia, szczególnie w zakresie umiejętności czytania i pisanie oraz umiejętności liczenia i podstawowych umiejętności życiowych;

¹⁹ Art. 5 Programy geograficzne, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

²⁰ Art. 12 Inwestowanie w ludzi, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

- promowanie harmonizacji i ujednoczenia działań darczyńców na rzecz promowania powszechnego, obowiązkowego i bezpłatnego szkolnictwa wysokiej jakości poprzez inicjatywy międzynarodowe lub inicjatywy z udziałem kilku krajów;
- wspieranie zintegrowanego społeczeństwa opartego na wiedzy oraz przyczynianie się do zmniejszenia „przepaści cyfrowej”, a także uzupełnienia braków w wiedzy i informacjach;
- poprawa poziomu wiedzy i innowacji poprzez naukę i technikę, jak również rozwój sieci komunikacji elektronicznej oraz dostęp do nich w celu poprawy wzrostu społeczno-ekonomicznego i zrównoważonego rozwoju w powiązaniu z międzynarodowym wymiarem polityki badawczej UE²¹.

Podsumowując analizę zakresu stosowania Instrumentu finansowania współpracy na rzecz rozwoju można stwierdzić, iż oprócz oczywistych z punktu widzenia kierunku pomocy działań takich, jak wspieranie demokracji, poszanowanie praw człowieka i wolności, instrument finansuje działania wzmacniające czynniki rozwoju społecznie uważane za najistotniejsze. Instrument wspiera edukację, szkolnictwo wyższe, społeczeństwo informacyjne, uczenie się przez całe życie oraz wszelkie postawy przedsiębiorcze, czy rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

Europejski Fundusz Rozwoju.

Kolejnym instrumentem pomocy zewnętrznej jest Europejski Fundusz Rozwoju. Zakres pomocy jest określony na podstawie umowy z Kotonu w ramach szczegółowych programów krajowych oraz programów horyzontalnych.

Umowa o partnerstwie między członkami grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony a Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi z drugiej strony, podpisana w Kotonie 23 czerwca 2000 roku definiuje cele współpracy i wskazuje kierunek rozwoju. W artykule 1 Umowy czytamy: „Zgodnie z celami stałego rozwoju oraz stopniowego włączania krajów AKP w gospodarkę światową, partnerstwo koncentruje się na celach ograniczenia, a wreszcie wyeliminowania ubóstwa. Cele oraz zobowiązania międzynarodowe Stron przyświecają wszystkim strategiom na rzecz rozwoju i są realizowane za pomocą zintegrowanego podejścia, przy jednoczesnym uwzględnieniu politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i środowiskowych aspektów rozwoju. Partnerstwo dostarcza spójnych ram wspierania strategii na rzecz rozwoju, przyjmowanych przez każde państwo AKP. Element tych ram stanowi stały wzrost gospodarczy, rozwój sektora prywatnego, zwiększanie zatrudnienia oraz poprawianie dostępu do zasobów produkcyjnych. Wspierane jest poszanowanie praw jednostki oraz zaspokajanie podstawowych potrzeb, wspieranie rozwoju społecznego oraz warunków równomiernego podziału owoców wzrostu. Wspierane i umacniane są procesy integracji regionalnej i lokalnej, sprzyjające włączeniu krajów AKP w gospodarkę światową w dziedzinie handlu i inwestycji prywatnych. Integralną częścią tego

²¹ Art. 12 *Inwestowanie w ludzi, Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju* (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).

podejścia jest tworzenie możliwości rozwojowych uczestników rozwoju oraz usprawnianie ram instytucjonalnych niezbędnych do spójności społecznej, funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego i gospodarki rynkowej, a także do utworzenia aktywnego i zorganizowanego społeczeństwa”²².

Współpraca finansowa na rzecz rozwoju jest realizowana w oparciu o cele rozwojowe, strategię i priorytety ustanowione przez państwa AKP i zgodnie z nimi, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Pod uwagę należy wziąć geograficzny, społeczny i kulturowy charakter tych państw, a także ich szczególny potencjał. Ponadto współpraca ma m.in. za zadanie wspierać własność lokalną na wszystkich poziomach procesu rozwoju, oraz gwarantować skuteczność, koordynację i spójność pomocy²³.

W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju pomocą objęte są przede wszystkim projekty i programy, wsparcie budżetowe kierowane jest bezpośrednio do państw AKP, których waluty są wymienne i swobodnie przemaszalne, lub kierowane pośrednio z funduszy uzupełniających generowanych przez różne instrumenty Wspólnoty.

Kierunek wsparcia to zasoby ludzkie i materialne niezbędne do skutecznego administrowania i nadzorowania projektów oraz programów.

Oprócz standardowego katalogu wsparcia dla państw rozwijających się, przedmiotem finansowania w ramach instrumentu są technologie informacyjne i komunikacyjne oraz społeczeństwo informacyjne. A więc również w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju wspierane są czynniki rozwoju, które są rozpatrywane w artykule, a współcześnie uznawane za najważniejsze czynniki rozwoju. Technologie informacyjne i komunikacyjne, uznano za jeden z warunków wstępnych pozwalających na włączanie krajów AKP w gospodarkę światową. Jednocześnie uznano za taki czynnik budowanie i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Umowa o partnerstwie zapewnia obywatelom krajów AKP łatwy dostęp do technologii informacji i komunikacji przez, między innymi, następujące środki:

- „rozwój oraz zachęcanie do korzystania z dostępnych, odnawialnych zasobów energetycznych;
- rozwój oraz rozbudowywanie niedrogich sieci bezprzewodowych o większym zakresie;
- rozwój oraz zachęcanie do korzystania z treści lokalnych dla potrzeb technologii informacyjnych i komunikacyjnych”²⁴.

Umowa zawiera również zapis o współpracy w dziedzinie technologii informacji i komunikacji oraz społeczeństwa informacyjnego.

²² Art. 1 Cel partnerstwa, Umowa o partnerstwie między członkami grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony a Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi z drugiej strony, podpisana w Kotonu 23 czerwca 2000 roku (Dz. U. UE L z dnia 15 grudnia 2000 r.).

²³ Art. 56 Zasady, Umowa o partnerstwie między członkami grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony a Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi z drugiej strony, podpisana w Kotonu 23 czerwca 2000 roku (Dz. U. UE L z dnia 15 grudnia 2000 r.).

²⁴ Art. 43 Technologie informacji i komunikacji oraz społeczeństwo informacyjne, Umowa o partnerstwie między członkami grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony a Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi z drugiej strony, podpisana w Kotonu 23 czerwca 2000 roku (Dz. U. UE L z dnia 15 grudnia 2000 r.).

Kształt polityki rozwoju i stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej ukazuje rozmiar wyzwania dla Zachodu w niwelowaniu ubóstwa i różnic rozwojowych poszczególnych rejonów świata. Przyjęty paradygmat czynników rozwoju determinuje kierunki interwencji, a tym samym przedmiot finansowania (tj. poszczególne programy i projekty). Idea przeskoków rozwojowych państw rozwijających się i wchodzenie do światowej gospodarki rynkowej przyświeca działaniom instytucji międzynarodowych takich jak Bank Światowy, czy Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Unia Europejska zdaje się przyjmować powyższą ideę, chociażby poprzez przyjęcie Milenijnych Celów Rozwojowych (mają zostać osiągnięte do 2015 roku), jako wyznacznika pomocy zewnętrznej. Pytaniem otwartym pozostaje, czy tak szeroko i ambitnie zakrojone cele rozwojowe mogą być skutecznie osiągnięte (nie pomijając zagadnienia efektywności), czy pozostaną jedynie utopijnymi koncepcjami państw bogatych. Próbując choćby w jakimś stopniu odpowiedzieć na to pytanie, należy wskazać, iż Unia Europejska w działaniach pomocowych osiąga pewne wyniki, tzn. państwa otrzymujące pomoc realizują inwestycje polepszające standardy życia mieszkańców. Natomiast, zauważalny progres w poziomie rozwoju może wystąpić w znacznie dłuższej perspektywie czasowej niż zakładany 2015 rok.

Bibliografia

- Rozporządzenie Rady (EEC) [EWG] Nr 2052/88 z 24 czerwca 1988 roku na temat zadań Funduszy Strukturalnych, ich efektywności i koordynacji działań pomiędzy nimi oraz z operacjami Europejskiego Banku Inwestycyjnego i innymi istniejącymi instrumentami finansowymi.
- Rozporządzenie Rady (EWG) NR 3906/89 z dnia 18 grudnia 1989 r. w sprawie pomocy gospodarczej dla niektórych państw Europy Środkowej i Wschodniej (Dz. U. UE L z dnia 23 grudnia 1989 r.).
- Council Regulation (E.E.C.) No 2081/93 of 20 July 1993 amending Regulation (E.E.C.) No 2052/88 on the tasks of the Structural Funds and their effectiveness and on coordination of their activities between themselves and with the operations of the European Investment Bank and the other existing financial instruments (OJ L 193, 31.7.1993).
- Rozporządzenie Komisji (WE) NR 2760/98 z dnia 18 grudnia 1998 r. dotyczące wykonania programu współpracy transgranicznej w ramach programu Phare (Dz. U. UE L z dnia 19 grudnia 1998 r.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające przepisy ogólne w sprawie funduszy strukturalnych (Dz. U. UE L z dnia 26 czerwca 1999 r.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EAGGF), nowelizujące i uchylające niektóre Rozporządzenia (Dz. U. UE L z dnia 26 czerwca 1999 r.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1263/99 z dnia 21 czerwca 1999 r. w sprawie Instrumentu Finansowego Orientacji Rybołówstwa (Dz. U. UE L z dnia 26 czerwca 1999 r.).
- Rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Dz. U. UE L z dnia 13 sierpnia 1999 r.).
- Rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego (Dz. U. UE L z dnia 13 sierpnia 1999 r.).
- Umowa o partnerstwie między członkami grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony a Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi z drugiej strony, podpisana w Kotonu 23 czerwca 2000 roku. (Dz. U. UE L z dnia 15 grudnia 2000 r.).

- Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską*, w: *Dokumenty Europejskie*, w opracowaniu A. Przyborowskiej-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelskiej, Lublin 2004.
- Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: Konsensus Europejski w Sprawie Rozwoju (Dz. U. UE C z dnia 24 lutego 2006 r.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1085/2006 z dnia 17 lipca 2006 r. ustanawiające Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA) (Dz. U. UE L z dnia 31 lipca 2006 r.)
- Rozporządzenie (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. określające przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (Dz. U. UE L z dnia 9 listopada 2006 r.).
- Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającego instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju (Dz. U. UE L z dnia 27 grudnia 2006 r.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1934/2006 z dnia 21 grudnia 2006 r. ustanawiające instrument finansowania współpracy z państwami i terytoriami uprzemysłowionymi oraz innymi państwami i terytoriami o wysokim dochodzie (Dz. U. UE L z dnia 30 grudnia 2006 r.).